

Ольга В. Нагорна¹, Юрій В. Василен²,
Максим В. Мураховський³, Дмитро М. Горовий⁴

ФІНАНСУВАННЯ НА УМОВАХ КОНЦЕСІЇ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Стаття розкриває сутність та основні особливості механізму концесії. Концесійна форма набула нового значення, що відкрило шлях до реалізації інфраструктурних проєктів, стратегічних та соціальних об'єктів у різних сферах економіки. Визначено основні передумови, які сприяють використанню концесійних відносин. Обґрунтовано, що механізм використання концесійної форми ілюструє значні його переваги та вигоди.

Охарактеризовано механізм концесійної діяльності, який базується на принципах прозорості, відкритості, моніторингу та розподілу ризиків. Він є багаторівневий та поетапний, що передбачає укладення концесійного договору, згідно якого приватний партнер вкладає кошти в будівництво, реконструкцію, модернізацію або експлуатацію об'єкта. Фінансування концесії може здійснюватись у різних формах та за рахунок поєднання різних джерел: інвестування, міжнародне та вітчизняне кредитування, проєктне та самоокупне фінансування, державне/місцеве фінансування, а також змішане фінансування. Виявлено, що процес фінансування концесійних проєктів – це складний та багаторівневий процес, який залежить від типу проєкту, розміру інвестицій, строку реалізації, наявних ризиків, законодавчої бази, політики держави та зацікавленості інвесторів.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, інвестиції, концесія, інфраструктурний проєкт, фінансове забезпечення, проєктне фінансування, бізнес, сталий розвиток.

Рис. 1. Лім. 5.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-290-18-23

Olha Nahorna, Yurii Vasylyshen, Dmytro Horovyi, Maksym Murakhovskiy

FINANCING BASED ON CONCESSION CONDITIONS: CURRENT REALITIES

The article reveals the essence and main features of the concession mechanism. The concession form has acquired new significance, paving the way for the implementation of infrastructure projects, strategic and social facilities in various sectors of the economy. The main prerequisites that contribute to the use of concession relations are identified. It is substantiated that the mechanism of using the concession form illustrates its significant advantages and benefits.

The mechanism of concession activities is characterized, which is based on the principles of transparency, openness, monitoring, and risk allocation. It is multi-level and phased, involving the conclusion of a concession agreement under which a private partner invests in the construction, reconstruction, modernization, or operation of a facility. Concession financing can take various forms and be provided through a combination of different sources: investment, international and domestic lending, project and self-financing, state/local financing, and mixed financing. It has been found that the process of financing concession projects is a complex and multi-level process that depends on the type of project, the size of the investment, implementation period, risks involved, legislative framework, state policy, and investor interest.

Keywords: public-private partnership, investment, concession, infrastructure project, financial support, project financing, business, sustainable development.

Peer-reviewed, approved and placed: 04.08.2025

¹ Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Ukraine.

² Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Ukraine.

³ Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Ukraine.

⁴ International University of Business and Law. Ukraine.

Постановка проблеми. Концесія — вимога сьогодення, оскільки виступає сучасною та ефективною формою державно-приватного партнерства, відіграючи важливу роль у досягненні сталого економічного розвитку. Україна лише розпочала активно залучати приватний капітал до стратегічно важливих сфер економіки, державних/комунальних підприємств та критичної інфраструктури.

Перші законодавчі кроки відбулись у період переходу до ринкової економіки, однак ці концесійні механізми були недосконалі - через відсутній захист інвесторів, юридичні проблеми, корупцію, невизначеність та непрозорі правила. Законодавство й надалі залишалось доволі фрагментарним, допоки не була запроваджена нова реформа у 2019 році, відтоді концесійна форма набула нового значення, що відкрило шлях до реалізації концесійних проєктів у різних сферах економіки [1].

Особливості концесійних відносин полягають у специфіці та особливій ролі партнерства між державою/місцевими органами влади та приватним інвестором, який отримує право розпоряджатись, користуватись та управляти державним/комунальним майном. Приватний партнер вкладає свої кошти, вміння, досвід та управлінські здібності задля поліпшення об'єкта концесії — реконструкція, модернізація або технічне переоснащення .

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання концесійних відносин та концесійного механізму дуже актуальні в умовах сьогодення й потребують глибокого дослідження. Науковці Г.Л. Знаменський, Ю.В. Корнєєв, О.В. Шаповалова переважно розглядають концесію в законотворчій площині, розглядаючи правову природу концесійного механізму. І.В. Запатріна, М. І. Тітарчук, О.В. Пирог, Ю.О. Подолян розглядають концесію як перспективну форму державно-приватного партнерства та шляхи її застосування для реалізації інфраструктурних проєктів і надання публічних послуг. М.І. Діба зосередив увагу на сутності та формах фінансового забезпечення. В дослідженнях вчених Д.В. Зятіна, Л. Ярошенко, С.П. Пархоменко, В.А. Голян досить цікаво, влучно та розлого розглядають сутність та економічну природу концесії в окремих сферах та галузях економіки.

Попри це залишаються відкритими питання щодо особливостей концесії, методів та форм її фінансового забезпечення, аналізу процесу концесійного механізму, що надає можливість більш розширено дослідити цей інструмент залучення приватного капіталу.

Метою статті є дослідження сутності та особливостей концесії як форми державно-приватного партнерства, розгляд етапів її механізму реалізації з урахуванням існуючих ризиків та загроз. Аналіз процесу та форм фінансування на умовах концесії в сучасних умовах сьогодення.

Основні результати дослідження. В рамках концесії державні або місцевої органи влади уповноважують приватного інвестора виконувати протягом обумовленого строку функції, що передбачені в концесійному договорі і надає йому з цією метою відповідні повноваження, необхідні для забезпечення ефективного функціонування об'єкта концесії. За управління державною або комунальною власністю концесіонер зобов'язаний вносити на постійні основі плату — концесійні платежі. Загалом такі відносини нагадують характер

довгострокової оренди (без переходу права власності), однак переважно концесіонеру передаються ті повноваження, завдання і функції, які раніше здійснювали державні та комунальні органи влади для виконання соціально значущих завдань. Тому в силу останньої обставини концесійні відносини зараховують до практики державно-приватного партнерства.

Термінологічно значення слова «концесія» походить від латинського слова «concessia», яке означає — згода, поступка, дозвіл, надання. У широкому розумінні, концесія — відступ від будь-якого майна, права чи повноваження і розглядається в різних інтерпретаціях:

- як система відносин між державою/місцевими органами влади та приватним інвестором;
- як форма державно-приватного партнерства;
- як владний публічний акт;
- як угода з передачі певних об'єктів/проектів.

Головною метою концесійних відносин є залучення фінансових, інвестиційних, інноваційних, технічних та інтелектуальних ресурсів з метою забезпечення інноваційного розвитку об'єктів економіки, прерогатива власності яких залишається за державою [2].

Варто відмітити, що передумовами, які сприяють використанню концесійних відносин є:

- Брак бюджетного фінансування на різних рівнях врядування;
- Потреба у відновленні, відбудові та модернізації об'єктів критичної та стратегічної інфраструктури;
- Необхідність залучення приватних інвестицій та інновацій;
- Відсутність ефективного управлінського менеджменту на державних/комунальних об'єктах;
- Підвищений інтерес міжнародних партнерів;
- Недосконале законодавчо- нормативне забезпечення.

На практиці об'єктами концесійної діяльності виступають переважно об'єкти інфраструктурного, житлово-комунального та соціального призначення. Зазначимо, що не можуть передаватись в концесію об'єкти, які не підлягають приватизації або переданню в користування, а також об'єкти з особливим режимом використання.

Вивчення практики реалізації концесійних проектів показало можливість значно наростити управлінський потенціал, підвищити інвестиційну привабливість об'єкта шляхом до-ступу до значних капіталовкладень та нових технологій. У цьому випадку, концесійна форма є дієвим інструментом при реалізації довгострокових проектів та новітньою концепцією можливої майбутньої приватизації державних/комунальних підприємств, які перебувають у складній фінансово-економічній ситуації.

Виходячи з мети концесії, а саме залучення приватного капіталу і скорочення навантаження на державний/місцевий бюджет, можна відмітити, що значний обсяг коштів покладається на приватного партнера, а держава повинна виступатиме в якості офіційного гаранта фінансової стійкості приватної сторони.

Механізм концесії в Україні передбачає здійснення концесійної діяльності на підставі укладення концесійного договору, умови та порядок

якого визначено Законом України «Про концесію». Окрім, питання щодо концесійних відносин регулюються Цивільним, Господарським, та Бюджетним кодексами, а також законодавством про державно-приватне партнерство.

Зауважимо, що концесійний механізм повинен базуватись на принципах прозорості, відкритості, моніторингу та перерозподілу ризиків. Механізм концесії в Україні забезпечує системну послідовність реалізації етапів. Нижче наведено процес, який подано схематично (рис. 1):

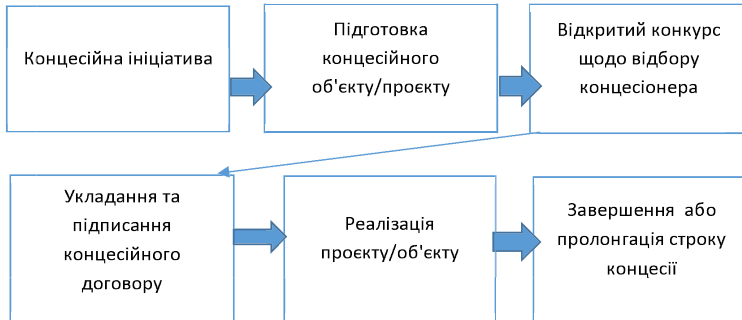

Рис. 1. Багатоетапний механізм концесійних відносин

Цінність використання концесійної форми ілюструє значні його переваги та особливості:

- концесійний договір носить довгостроковий характер (від 5 до 50 років), що говорить про відповідальний підхід, раціональне й ефективне використання ресурсів;
- передача функцій без права власності з урахуванням пільгового періоду, що дає можливість модернізувати концесійний об'єкт;
- приватний інвестор (концесіонер) повинен не тільки користуватись об'єктом для отримання прибутку, а зобов'язаний його фінансувати, модернізувати, та обслуговувати, що значно знижує навантаження на державний бюджет, забезпечуючи при цьому розвиток інфраструктури [3];
- концесіонеру необхідно оновити стратегічні плани та затвердити інвестиційну програму, яка складається з низки заходів, їх вартості, джерел фінансування та строків виконання;
- існує вагомий потенціал зниження витрат на виробництво за рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологій та скорочення втрат ресурсів;
- за період концесійного договору інвестор може підвищити продуктивність праці, оновити технічно-матеріальну базу, підвищити рівень дохідності за мінімальних витрат державного/місцевого бюджету;
- відбувається оптимальний перерозподіл ризиків, основну частину яких бере на себе приватна компанія;
- допустима приватизація концесійного об'єкта після закінчення строку договірних відносин, однак лише за ініціативи державних/місцевих органів влади або за умовами концесійного договору.

- розбудова виробничих, промислових та інфраструктурних проєктів за концесійною моделлю.

- держава або місцеві органи влади зберігають за собою право контролю та власності на об'єкт концесії;

- можливість отримання прибутку обумовлює повернення капітальних вкладень від управління об'єктом концесії.

Вигодами концесії можна назвати й довгостроковий характер, широкі повноваження концесіонера у прийнятті організаційних, адміністративних та господарсько- управлінських рішень. Реалізація концесійних проєктів є також інвестицією в репутацію, оскільки покращує умови, рівень та соціальні стандарти життя людей через надання якісних послуг. Водночас це сприяє створенню нових робочих місць, що активізує місцеву економіку та підвищує зайнятість.

Стає очевидним, що концесії властиві характерні ознаки, які визначаються специфікою, соціальною значимістю, стратегічною приналежністю та сучасними умовами її функціонування .

Концесія є сучасним способом залучення інвестицій через приватного партнера. В рамках концесійного договору сторони визначають загальний обсяг інвестицій, а також їх розподіл по роках.

Фінансування концесійного об'єкта може здійснюватись у різних формах та за рахунок поєднання різних джерел:

- Інвестування (власний капітал інвестора або інвестиції через фонди).
- Міжнародне та вітчизняне кредитування (позики від комерційних банків або МФО (ЄБРР, Світовий банк, тощо).
- Облігаційне фінансування (випуск концесіонером цінних паперів для залучення коштів).
- Державне /міське фінансування (підтримка у вигляді гарантій інвесторам, програм розвитку, надання земельних ділянок, пільгових пропозицій, механізмів співфінансування).
- Самоокупне фінансування (доходи (тарифи, збори, ціни) від споживачів/користувачів).
- Проєктне фінансування (грошові потоки, які генеруватиме проєкт).
- Змішане фінансування (поєднання приватних та публічних коштів, залучення донорських та грантових ресурсів).

Висновки. Насправді фінансування концесійних проєктів/об'єктів – це складний та багаторівневий процес, який залежить від типу проєкту, розміру інвестицій, строку реалізації, наявних ризиків та законодавчої бази, політики держави та зацікавленості інвесторів.

Необхідність розвитку механізму концесійного фінансування в Україні, як і в інших країнах світу продиктовано цілком зрозумілими економічними та соціально-політичними мотивами.

Успішна реалізація концесійних об'єктів залежить від ефективної співпраці держави та бізнесу, що дає відкритий доступ до державного сектору економіки.

1. Про концесії: Закон України від 2019, № 155- IX р. «Про концесію» [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text>

2. Цогла О.О. Теоретичні засади трактування поняття «концесія». Актуальні проблеми економіки. 2013. № 7 (145). С. 34–38. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apc_2013_7_5.pdf.
3. Негрич М. М. Еволюція державно-приватного партнерства та його роль у розвитку інфраструктури у розвинених країнах. Інвестиції: практика та досвід. № 5/2024. с.170-175.
4. Олійник Т. О. (2020). Щодо питання запровадження концесії на залізничному транспорті України. Економіка та держава, N 2, с.122-126
5. Ярошенко Л. Л. (2016) Концесія як спосіб розвитку транспортно-логістичної інфраструктури в Україні. Молодий вчений, (12.1(40)), 1041-1044.

-
1. Pro kontsesii: Zakon Ukrainy vid 2019, № 155- IX (zi zminamy i dopovnenniamy) [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text>.
 2. Coglа, O.O. (2013), Teoretychni zasady traktuvannja ponjattja «koncesija», Ekonomichna teori-ja ta istorija ekonomichnoi dumky, No.7(145), pp 34-38.
 3. M. M. Nehrych. Evoliutsiia derzhavno-pryvatnoho partnerstva ta yoho rol u rozvytku infra-struktury u rozvynenykh krainakh. Investytsii: praktyka ta dosvid. № 5/2024. s.170-175
 4. T. O. Oliinyk (2020). Shchodo pytannia zaprovadzhennia kontsesii na zaliznychnomu transporti Ukrainy. Ekonomika ta derzhava, No 2, s.122-126[in Ukrainian].
 5. Jaroshenko, L.L. (2016), «Koncesija jak sposib rozvytku transportno-logistychnoi' infrastruktury v Ukrai'ni», Molodyj vchenyj, No. 12.1, pp. 1041–1044